

HÁNCSS ERNŐ

**A POLITIKAI FŐCSOPORTFŐNÖKSÉG ÉS A POLITIKAI
TISZTI INTÉZMÉNY LÉTREHOZÁSÁNAK ELŐZMÉNYEI
A MAGYAR NÉPHADSEREGBEN
(1948 április—1949 február)**

II. RÉSZ

*A politikai munka fejlődése, új szerveinek
létrehozása*

A néphadsereg életének 1948 szeptemberi eseményeihez szorosan hozzátartoztak az új hadrend október 1-én történt bevezetésének előkészületei is. Nagyobb változás azonban ezzel a hadrenddel sem következett be. Lényegében a tavasszal megkezdett alapozás folytatása volt, amit a megjelölésére használt „Pilis II” fedőnév is érzékeltet.⁴⁵ A fejlesztés elsősorban létszámemelkedésben mutatkozott meg, melynek eredményeként a tiszti állomány 1050, a tiszthelyettesi 820, a legénységi 10 100 és a polgári alkalmazotti 1400 fővel növekedett. A legjelentősebb létszámemelkedés a határőrségnél és a Kossuth Akadémia hallgatói állományánál történt. Az előbbinél közel 4000 fő volt a növekedés, az Akadémián pedig az addigi két zászlóalj helyett három ezredet állítottak föl. Külön említést érdemelnek az újonnan létrehozott intézetek, alakulatok, mint a Honvéd Petőfi Nevelőtiszti Akadémia, a Törzs- és Főtiszti Tanfolyam (amely ettől kezdve a hadrendbe tartozott, s az 1949 januárjában megszüntetett Hadiakadémia helyett tervezték a magasabb szintű parancsnokok kiképzése céljából fenntartani), a Központi Gépkocsi Iskola, a Honvédség Háza, az Országos Légvédelmi Központ, az 1. légvédelmi tüzér osztály és még néhány más honvédségi szerv. A meglévő alakulatoknál szerényebb szervezeti változás is történt, (mint például a műszaki hadosztály megkapta mindhárom műszaki zászlóaljat) de inkább létszámemelésük érdemel említést. Itt kell szólni a júliusi magyar—szovjet fegyverszállítási egyezmény megkötéséről is, ami egyben a Magyar Néphadsereg szovjet fegyverekkel történő felszerelésének kezdetét jelentette.

A szocialista néphadsereg megteremtése azonban lényegesen többet kívánt annál, mint amit a személyi, szervezeti, anyagi és technikai feltételek biztosítani tudtak, és az a többlet nem kisebb erőfeszítést követelt. Erről a honvédelmi miniszter 1. számú napiparancsa a következőket tartalmazza: „Néphadseregünk építése az eddig elért egészséges alapokon fokozott ütemben kell folyjék tovább. Hadseregünknek és annak minden egyes tagjának el kell sajátítania a korszerű katonai tudást, meg kell ismerni új fegyvereinket és jól

⁴⁵ HL HM 33 000/eln. kftes. IX.—1948.

kell tudnia azokat használni. Növelnünk kell az öntudaton alapuló fegyelmet, meg kell szüntetnünk az ezen a téren itt-ott még fennálló lazaságot. A leg-rövidebb idő alatt el kell érünk a parancsok feltétlen, azonnali, és lelkiismeretes végrehajtását. Minden egyes parancsnoki helyre megfelelő tiszteket kell állítanunk és meg kell szilárdítanunk a parancsnokok tekintélyét. Fokozni kell a titoktartást és az éberséget, le kell lepleznünk és kíméletlenül el kell távolítanunk sorainkból az ellenség befurakodott ügynökeit és az imperialistákkal rokonszenvező, vagy habozó, határozatlan magatartást tanúsító elemeket. El kell mélyítenünk, jobban meg kell alapoznunk és az egész honvédségben általánossá kell tennünk a népi demokratikus szellemet, a dolgozó néppel, elsősorban a munkásosztállyal való összeforrottság tudatát.”⁴⁶ Az itt felsoroltak reálisan tükrözik az akkori körülményeket és szabták meg a legfontosabb tennivalókat, amelyek végrehajtása zömmel már azoknak a hivatásos katonáknak a feladata volt, akik közül az adott időben még sokan valamelyik akadémia, vagy tanfolyam hallgatóiként készültek hivatásuk gyakorlására.

Az új hadrend bevezetésével a honvédelmi minisztérium, s vele a Nevelői Alcsoportfőnökség szervezete alapján nem változott. A hivatalos állománytábla lényegében azoknak az alosztályoknak a meglétét szentesítette, amelyek a tavaszi átszervezés óta több változáson keresztül október 1-ig kialakultak. A Nevelési Elvi Osztály — most már Orphanides Lukács őrnagy vezetésével — az Elvi Alosztályt és a Konkrét Alosztályt foglalta magában. A Kulturális és Propaganda Osztály — változatlanul Szigeti Pál őrnagy irányítása alatt — három alosztállyal működött, s ezek a Fotó és Film Alosztály, a Sajtó és Propaganda Alosztály és a Kulturális Alosztály. A Nevelési Ellenőrző Osztályhoz pedig —továbbra is dr. Szeremlei Gyula o. alez. vezetésével — az Ellenőrző Alosztály és a Kiértékelő Alosztály tartozott. A legjelentősebb változást azonban abban kell látnunk, hogy a Nevelői Alcsoportfőnökség az eltelt fél év alatt a hadseregben folyó politikai nevelőmunkának érdemben is gazdájává vált. Egyaránt eredményesen oldotta meg a hadseregfejlesztést szolgáló és a mindennapi szükségleteket kielégítő feladatokat. A felsőbb szervek és a párt támogatásával alapvetően sikeresen végezte a politikai nevelőmunkának a megváltozott hatalom jellegéhez igazodó új tartalommal való megtöltését és e munka kiszélesítését a személyi állomány egészére. Tevékenységét lényegében még a nevelőtiszti intézmény jellegzetességei határozták meg, de sok vonatkozásban már eljutott az alakulatok valamennyi problémáját felölelő feladatok vállalásáig. Az új hadrend bevezetésével lehetőségei is tovább fejlődtek. A közvetlen alárendeltségében létrehozott több, jelentős intézmény újabb tevékenységi formákat kapcsolt be a politikai nevelőmunka folyamatába, illetve a régiek hatékonyságát növelte.

Közülük a káderképzés elsődlegességének időszakában az újonnan létrehozott Honvéd Petőfi Nevelőtiszti Akadémia volt a legjelentősebb. Szervezése, amely az 1946-tól működő Nevelő Tiszti Tanfolyam örökségére épült, már 1948. július 15-ével megkezdődött. Személyi kereteit szeptemberben állították föl, a megalakítás teljes befejezését pedig október 25-re időzítették. Ezzel együtt születése pontos dátumának 1948. október 1-ét, a felállítását elrendelő új hadrend érvénybe lépésének napját tekintjük. Közben a még Nevelő Tiszti Tanfolyam kivált a Kossuth Akadémia szervezetéből és önálló intézetté vált. Erről parancsnoka, dr. Felkai Dénes ezredes, hivatalos levélben is tájékoztatta a Kossuth Akadémia parancsnokát, Révay Kálmán vezérőrnagyot. „Jelentem, hogy a Honvéd Nevelő Tiszti Tanfolyam Parancsnokság f. évi szeptember hó 15-ével

46 HL Katonai államtitkár iratai, 2. dob. 182. lap.

Budapest II., Vörös Hadsereg útja 21—24 szám alá, a volt Bolyai Akadémia épületeibe költözött. A Honvéd Nevelő Tiszti Tanfolyam pság., a későbbiekben Honvéd Petőfi Nevelőtiszti Akadémia parancsnokság postacíme: Budapest 114., postafiók 27-re változott.”⁴⁷

Az újonnan létrehozott Akadémia a Nevelő Tiszti Tanfolyam tevékenységének folytatója volt, de megnövelt állandó állománya és önálló működése következtében elődjénél lényegesen nagyobb és sokrétűbb kiképzési feladatok végrehajtására is alkalmassá vált. Vezetőit és személyi állományának egy részét is elődjétől örökölte. A parancsnok helyettese — az állománytábla szerint vezető nevelőtisztje — dr. Tarján Imre alezredes, kiképzési és tanulmányi vezetője Horváth Zoltán őrnagy volt. A parancsnokság állományába tartozott továbbá a törzsparancsnok, aki a katonai szakmai feladatok végrehajtását irányította, a kultúrvezető tiszt, a könyvtáros tiszt, mellette egy tiszthelyettesel, a mozigépész tiszthelyettes és két függetlenített „politikai tanár”.

Az Akadémia hallgatói állománya két önálló csoportra oszlott. Az egyiket az akadémikus zászlóalj foglalta magában, melyhez két akadémikus század és egy tiszti szakasz tartozott. A másik csoport a tanfolyamok parancsnokának volt alárendelve. Az egységesen október 18-án kezdődő oktatás időpontjában négy különböző tanfolyam kezdte meg a munkáját: a kultúrvezetői, a nevelőtiszti továbbképző, a politikai továbbképző és a már korábban ismertetett kísérleti tanfolyam. Az Akadémia alapvető feladata azonban új nevelőtisztek képzése volt. A sajátos feladatra létrehozott tanfolyamokat nem számítva 1 éves, 6 hónapos, 3 hónapos és később 3 hetes nevelőtiszti képzés is folyt. A rövidebb ideig tartó tanfolyamokra elsősorban azokat helyezték, akik már megfelelő politikai, vagy katonai felkészültséggel rendelkeztek és itt lényegében csak a kevésbé ismert anyagot tanulták. A képzetebb katonák főleg a Kossuth Akadémia végzősei közül, a politikai téren felkészültebbek inkább a polgári életből kerültek hallgatói állományába.

Az Akadémián kezdetben még a Nevelő Tiszti Tanfolyam rendszere szerint folyt a politikai képzés. A parancsnokság állományába beosztott 2 fő kivételével függetlenített tanárok nem voltak. A társadalomtudományi témákat a parancsnoktól kezdve a különböző beosztású nevelőtisztek oktatták. Valamennyi nevelőtiszt beosztásaként második helyen hivatalosan is a „politikai tanár” megjelölés szerepelt. Rajtuk kívül még a polgári élet számos ismert személyisége is tartott rendszeresen, vagy esetenként előadásokat. Az oktatott anyag sem különült még szigorú értelemben vett tantárgyakra. Ez különösen a rövidebb ideig tartó tanfolyamok oktatási terveinél volt tapasztalható. A kiképzési tematika a foglalkozások sorrendjében egymásra épülve foglalta magában az egyes témákat, amelyek között a politikai gazdaságtan, történelem, irodalom, filozófia, az időszerű elméleti, politikai, valamint a gyakorlati politikai munka legfontosabb kérdései egyaránt helyet kaptak. Az egyes tanfolyamoknak természetesen, időtartamuktól és rendeltetésüktől függően, óraszámban és a témák összetételét illetően egymástól eltérő tematikájuk volt. Az oktató munka is eltért a későbbiektől. Tanszékek még nem voltak, s az egyes témák előadásait a tanárok egyéni elgondolásaik és felkészültségük alapján tartották, rendszerint összevont hallgatói állomány előtt. A szemináriumi viták már külön folytak és a tárgyalt témától függetlenül mindenütt a szakaszok nevelőtisztjei vezették azokat. Az oktatómunkának ez a rendszere sokoldalú felkészültséget és nagy önállóságot kívánt, s ennek a követelmények akkori szintjén a nevelőtisztek többsége lényegében megfelelt.

47 HL Kossuth Akadémia, 14. dob. 4688. sz. irat.

A politikai nevelő munka szempontjából a Kossuth Akadémia is központi helyet foglalt el a hadseregben. Itt képezték a leendő hivatásos tiszteknek már három ezredben szervezett tömegét, s ezért az Akadémián folyó politikai nevelés nem kis mértékben érezte hatását később a hadsereg egész személyi állományára. Ennek megfelelően az új hadrenddel kialakult szervezetét figyelembe véve nevelőtiszti állományát meg kellett növelni és a megváltozott igények szerint másként kellett csoportosítani. 1948 nyarától a parancsnokságra külön vezető nevelőtiszti helyet is rendszeresítettek, amit Otta István ezredes töltött be. A szervezeti rendszert alapvetően a hallgatók nevelésével és oktatásával közvetlenül foglalkozó nevelőtiszteknél változtatták meg. Ennek során a század nevelőtiszti státuszt megszüntették és helyette a zászlóalj nevelőtisztekhez egy-két beosztottat neveztek ki. Ugyanakkor az ezredparancsnokságokon a hallgatói létszám arányában külön függetlenített társadalomtudományi tanári helyeket létesítettek. Ezt a megoldást az oktatómunkában egy főre jutó viszonylag magas óraszám indokolta. A társadalomtudományi tárgyak ugyanis a kiképzési időnek mintegy 23—30%-át töltötték ki. Tanszékek még itt sem voltak, de a politikai képzés már külön tantárgyak szerint folyt és a tanárok szakosítása is megtörtént. Az első évek számára történelem, politikai gazdaságtan, irodalom és magyar demokrácia tantárgyak szerepeltek a kiképzési tervben. Az utóbbi, az időszerű elméleti és politikai kérdéseket foglalta magában.⁴⁸ Külön említést érdemel az Akadémia tisztjeinek és tiszthelyetteseinek politikai továbbképzése, amit a parancsnok ebből a célból kiadott intézkedésében szabályozott. Eszerint hetenként két alkalommal 16.20-tól 18 óráig volt a foglalkozás, s az egyikén előadást, a másikon szemináriumot tartottak a kötelezően megjelenő résztvevőknek.⁴⁹

Az új hadrend érvénybe lépésének dátuma, 1948. október 1-e volt a Nevelői Alcsoportfőnökség egyik legfontosabb közvetlen alárendelt szervének, a „Honvédség Háza”-nak is hivatalosan a születésnapja. Bár létrehozásának terve már az év tavaszán a hadseregfejlesztés elgondolásai során kialakult, személyi állományának és munkájának megszervezése csak az állománytábla kiadása után kezdődött meg. Előtte a Honvédség Háza működésének feltételeit kellett megteremteni. Az épület, amelyben ezt az új intézetet kívánták elhelyezni, a korábbi Tiszti Kaszinó Váci utcai székháza volt. Legelső lépésként a felszabadulás után egy ideig még a hadsereg szervezetétől független társadalmi szerveként funkcionáló Tiszti Kaszinót miniszteri rendelettel megszüntették, majd az épületét teljes felszereléssel együtt a Kiképzési és Nevelési Csoportfőnökségnek adták át. Ezt a jogi úton végrehajtott rendezést azután gondos felújítási munka követte, hogy a Honvédség Háza számára rendeltetésének megfelelő otthont teremtsenek. Az állománytábla szerint létrehozott első szervezete a későbbiekhez képest igen szerénynek mondható. Mindössze 5 tisztből, 5 tiszthelyettesből és 20 fő polgári alkalmazottból állott, s ez az állomány a törzset, a film- és fotó csoportot, a dekorációs műhelyt és a gazdasági hivatalt foglalta magában.⁵⁰ A Honvédség Háza parancsnoki teendőinek ellátásával első ízben a Nevelői Alcsoportfőnökség Kulturális és Propaganda Osztályáról áthelyezett Vincze Lajos századost bízták meg. Az állománytáblán egyébként külön „Kulturcsoport” is szerepelt, de a létszám megjelölése nélkül. Tagsága a Népi Kollégiumok Országos Szövetsége, a Vasas Szakszervezet és néhány katonai alakulat népitáncosaiból verbuválódott, főleg egy-egy fellépés, vagy műsoros est megszervezése alkalmából. Ez a társadalmi munkásokként foglalkoz-

48 HL HM 44 233/elő.—1948.

49 HL Kossuth Akadémia, 17. dob. 5775. sz. irat.

50 HL HM 33 000/elő.—1948.

tatott népitáncosok csoportja tekintendő a későbbi Honvéd Központi Művészegyüttes elődjének, amelynek megszervezésére a Katonai Albizottság 1948. október 11-én megtartott ülésén már döntés is született. Eszerint a „... honvédség egyetemes nevelése, közelebbről pedig kulturális nevelése elmélyítésének érdekében szükségesnek mutatkozik — a népi demokratikus országok, elsősorban pedig a Szovjetunió Hadseregének központi művészegyütteséhez hasonlóan — központi honvéd ének-, tánc és zeneegyüttes megszervezése...”⁵¹ E határozat végrehajtása a következő hadrend életbeléptetésével meg is történt.

A hadsereg 1948. október 1-ével életbeléptetett új szervezésével önálló hadrendi elemként került sor a Honvéd Kollégium létrehozására is. Tervezett feladatát illetően nem tartozott a hadseregben folyó politikai nevelőmunka bázisszervei közé, de tagjainak megkülönböztetett fontosságú nevelése miatt közvetlenül a Nevelői Alcsoportfőnökség irányítása alá helyezték. Létrehozását már korábban tervbe vették, megszervezését azonban csak az erre intézkedő kormányrendelet után kezdték meg. A rendelet, amely a hivatalos közlönyben jelent meg, az alábbiakat tartalmazza: „A hivatásos honvéd tisztikar utánpótlásának az egyetemi végzettséghez kötött szakszolgálat körében való előmozdítása céljából a honvédelmi miniszter felügyelete alatt Budapesten Honvéd Kollégium állíttatik fel.”⁵² A kollégium parancsnokának a Nevelői Alcsoportfőnökség állományából Solymár János századost nevezték ki, aki november 30-án kelt jelentésében részletesen beszámolt a november 15-i megnyitóról, 24 hallgató bevonulásáról és a munka megkezdéséről. Hallgatói az egyetemi tanulmányok mellett évi 128 óra katonai kiképzésben is részesültek. Később hallgatói létszáma 160 főre emelkedett, előjáró szervévé pedig a Tanintézeti Csoportfőnökséget jelölték ki.

A hadsereg személyi állományának politikai nevelése szempontjából kiemelkedő esemény volt a hadsereg központi újságja, a „Néphadsereg” című hetilap megjelenése. Szerkesztősége, amely hivatalosan a Honvédség Házában székel, nem önálló szervként jött létre, hanem a Nevelői Alcsoportfőnökség Sajtó Alosztályának részeként kezdte meg működését. Felelős kiadója Szigeti Pál, felelős szerkesztője pedig Sági Pál volt. A megelőző időszakban a hadsereg ennek megfelelő kiadvánnyal nem rendelkezett, de a felszabadulás után létrejött magasabbegységek újságjai révén néphadseregünknek e téren mégis gazdag hagyományai voltak. Az „Első Hadosztály”, a „Néphadsereg”, a „Határőr”, a „Dolgozó Honvéd” című csapatújságok felbecsülhetetlen segítséget nyújtottak a személyi állomány nevelésében, a kommunista párt politikájának megismertetésében és elfogadtatásában. Ezzel egyidőben a Honvédelmi Minisztérium is kiadott „Kossuth Népe” címmel egy központi újságot, de példányszámát és politikai súlyát tekintve nem játszott jelentősebb szerepet. Szemlélete magán viselte a minisztérium akkori vezetőinek politikai nézeteit, ezért a katonatömegek körében soha nem vált népszerűvé. Később politikai okokból meg is szüntették, de takarékosági szempontból megszűntek a csapatújságok is.

A fordulat évében, elsősorban a nevelési reform megvalósításának elősegítése céljából, merült fel egy forradalmi szellemű központi hadsereglap megjelentetésének szükségessége. A kérdés szintén többször szerepelt a Katonai Bizottság napirendjén és az 1948. június 7-i ülésen megszületett az erre vonatkozó határozat is. „A Katonai Bizottság szükségesnek tartja »Néphadsereg« címmel a honvédség hetilapjának megindítását. Feladata: a honvédség politikai és kulturális nevelésében való közreműködés és a honvédség népszerűsítése a polgári közösség felé...” Majd arra intézkedett a határozat, hogy: „... a ja-

51 HL HM 1950/1007. dob. 544. lap.

52 HL HM 48 573/eln. kjogi—1948.

vaslatot a Politikai Bizottság elé kell terjeszteni.”⁵³ Ezt követően az újság megjelenéséről a Nevelői Alcsoportfőnökség körlevélben tájékoztatta a hadsereg nevelőtisztjeit, s egyben elő is írta számukra a nevelőmunkában történő hasznosításának feladatait.⁵⁴ Az újság megjelentetésére azonban a tervezett időszakban nem kerülhetett sor. Legközelebb október 11-én tűzték ismét napirendre, de most már a Katonai Albizottság ülésén, ahol nemcsak az újság megjelentetésének szükségességéről esett szó, hanem a leendő szerkesztőség munkájára vonatkozó tervet is elkészítették. Ebben először azt szögezték le, hogy az újság „...hármast célt valósít meg, mégpedig: a honvédség politikai és kulturális nevelésének elmélyítését, ezzel szoros összefüggésben a honvédség ideológiai szolgálatát, valamint a honvédség kiképzési feladatai megoldásában való közreműködést...” A következőkben a lap tartalmi jellegéhez adtak szempontokat, s ennek során az alábbi tematikát jelölték meg: vezércikk, bel- és külpolitikai helyzetkép, nevelési rovat, kiképzési rovat, technikai rovat, ismeretterjesztő rovat, glossza rovat, humor rovat, valamint haladó katonai hagyományaink ápolása, katonai világhíradó, szépirodalom, lapszemle, honvédségi riportok, honvédségi hírek, levelezés, kulturális események ismertetése, tudósítások, honvéd sport, a Honvéd Kossuth Körök hírei és nevelő, oktató hatású rejtvények. A lap profiljának és terjesztésének távlati elgondolásait illetően a javaslatban három időszakot határoztak meg. Az elsőkben 8 oldalon hetenkénti megjelentetéssel csak a honvédség személyi állománya számára tervezték kiadni az újságot, a másodikban már olyan országos hetilapként szerepelt, amelyben a lakosságot érintő kérdéseknek is helyet szántak és végül tartalmi és terjedelmi változással országos napilappá fejlesztését irányozták elő.⁵⁵

A „Néphadsereg” első megjelenésének napján 1948. december 1-én a nevelési alcsoportfőnök a lappal kapcsolatos nevelési feladatok szabályozására ismét rendeletet adott ki. Ebben részletesen méltatja az újonnan megjelent újságot, amely „...tudatosítani fogja hadseregünk tagjaiban, hogy van mit védünk: szabad, független, a felvirágzás, a szocializmus útjára lépett hazánkat és hogy népünk a legszentebb feladatot bízta reánk: szabadságának, függetlenségének védelmét. A lap forró szeretetet akar kiépíteni hadseregünkben, dolgozó népünk, munkásosztályunk, annak élcsapata: a Magyar Dolgozók Pártja... a demokratikus tábor közös ügye: a szocializmus iránt, a felszabadító, legyőzhetetlen fegyverbarát: a Szovjet Hadsereg iránt.”⁵⁶ Néhány sorral lejjebb pedig arról tájékoztat miszerint „...segíteni fog abban, hogy honvédeink megszeressék és megismerjék fegyvereiket, hogy időt és fáradságot nem sajnálva igyekezzenek elsajátítani a kiképzés minden részletét és minél inkább felfejlődjenek a Szovjet Hadsereg katonáihoz. Segíteni fog a lap az öntudatos és ugyanakkor a formai előírásoknak is elegettevő fegyveres kiépítésében, a forradalmi éberség és a legmagasabb fokú titoktartás megteremtésében.”⁵⁷ A fenti rendelet részletesebb szó szerinti ismertetését az indokolja, hogy a benne foglaltak a hadsereg egész személyi állományára vonatkoztak, s emellett korhű tájékoztatást ad az akkori általános nevelési feladatokról. A fentiek mellett azonban szólni kell még egy alcsoportfőnöki rendeletről, amely a honvédség egészére kiterjedő tudósítói hálózat kiépítésére intézkedett. Ebben előírta, hogy „Minden nevelőtiszt alosztályonként válasszon ki egy politikailag fejlett, írásteherrel rendelkező bajtársat és bízza meg híryanagy-gyűjtéssel a honvédségi sajtótermékek számára. A híryanagy elsősorban az alakulat életének olyan ese-

53 HL Honv. fű. ir. 1. cs. 103. lap.

54 HL HM 454 601/nev. alcsp.—1948.

55 HL HM 1950/1007. dob. 544. lap.

56 HL Kossuth Akadémia, 20. dob. 10 879. sz. irat.

57 Uo.

ményeivel foglalkozzon, amely példamutató a többi csapatok számára, vagy pedig a kritikai érzék és éberség szellemét szolgálja... A tudósítók minden hét pénteki napján adjanak fel levelet a sajtó alosztály címére, amelyben az elmúlt hét eseményeiről riportokat, cikkeket küldjenek. A tudósítás pontos feladásáért, a híryanag tartalmáért a nevelőtiszt felelős.”⁵⁸

A Nevelői Alcsoportfőnökség közvetlen alárendeltségében létrejött és más szervek tevékenységét is figyelembe véve a Magyar Néphadseregben folyó politikai nevelőmunka gerincét mindvégig a nevelőtisztek alkották. Munkájuk feltételei az elmúlt időszakban sokat javultak, de nem kisebb arányban növekedtek feladataik sem. A korábbi értelemben vett saját tevékenységük mellett rájuk hárult a parancsnoki állomány nevelői teendőinek segítése, ellenőrzése és egyre erőteljesebben jelentkezett velük szemben az alakulatukért minden irányban megmutakozó felelősség vállalásának igénye is. Létszámuk az elmúlt fél év alatt közel kétszeresére növekedett, s ezért sikerült is számos feltöltetlen helyre nevelőtisztet kinevezni, de a nem kevés új státusz létesítése miatt a kádergondok továbbra sem csökkentek. Új nevelőtiszti helyek elsősorban az újonnan létrehozott intézeteknél, szerveknél és a megnövelt létszámú alakulatoknál létesültek. Az 1. hadosztálynál például zászlóaljanként hat századot szerveztek, a határőrségnél pedig a zászlóaljakhoz egy-egy kiképző századot állítottak fel és figyelembe véve még az újonnan szervezett alakulatokat, mindez a nevelőtiszti, nevelői létszám növekedésének mintegy harmadát lekötötte. Emellett a kerületi parancsnokságok nevelő osztályait is részben feltöltötték, az 1. és 6. hadosztálynál pedig hét főre emelték létszámukat. A műszaki hadosztály parancsnokságán továbbra sem hoztak létre nevelő osztályt, mert a távlati elgondolás szerint az aknakutató zászlóalj kivételével egész szervezést a tavasszal felállítandó új magasabbegységek közvetlen alárendeltségű műszaki alakulataivá tervezték átadni. Mivel a létszám gondok nem szűntek, emiatt továbbra is fennmaradt a megbízott nevelőtiszti, illetve nevelői rendszer, sőt még így sem sikerült mindenhová e munkáért felelős személyeket kijelölni. Ezek főleg kisebb intézetek, raktárak, szertárak voltak, amelyeket rendszerint másutt szolgáló nevelőtisztek gondjaira bíztak. Többségüket egyébként a nevelői alcsoportfőnökök mindenütt a kerületi parancsnokságok újonnan feltöltött nevelő osztályainak alárendeltségébe utalta, mivel szakmai irányításuk is a katonai kerületekhez tartozott.

A hadseregszerte folyó politikai munkáról, az alakulatok „nevelői helyzetéről” a havonta kötelezően felterjesztett jelentésekből részletesen tájékozódhatunk. A honvédelmi minisztériumba megküldött havi jelentések rendszere 1949-ig nem változott, de tartalma jól szemlélteti azt a változást ami a hadseregben 1945-től végbement. Kezdetben a jelentések „nevelői helyzet” című fejezete főleg a nevelő órák megtartásáról, a katonák szociális érdekvédelméről, ellátásáról, politikai hangulatáról, kulturális életéről és a fontosabb helyi rendezvényekről, eseményekről számolt be. A fordulat évét követően témaköre szélesedett és magában foglalta a központilag megadott feladatok teljesítésének elszámolását, a Kossuth Körök munkáját, a fegyelmi és kiképzési helyzet általános jellemzését tartalmazó kérdéseket is. A korábban készült jelentésekre nem csak a tények ismertetése, hanem egyben — az egyes nevelőtisztek felkészültségétől függően — a problémák elemzése is jellemző. Az eredmények ismertetése mellett kendőzetlenül feltárják a hiányosságokat, amelyekre igyekeztek megfelelő magyarázatot adni. Ehhez a jelentések elkészítésére megadott központi rendelkezés is hozzájárult, mivel kizárta a sablonos válaszok és ér-

tékelések lehetőségét. Emiatt viszont az egyes jelentések terjedelme, színvonal, felfogása eléggé eltért egymástól, ami megnehezíti a politikai nevelőmunka egyes kérdéseiről alkotott általános kép kialakítását. Ugyanakkor vannak közös problémák, amelyek a jelentések többségében megtalálhatók. Ezek közé tartoznak 1948 tavaszától a nevelőtiszti helyek egy részének feltöltetlenségéből fakadó nehézségek, továbbá a politikai oktató munkába bevont csapattisztek ezirányú tevékenységének hiányosságai. Örömmel számolnak be viszont a jelentések arról, hogy 1948-ban nagymértékben javult az alakulatok és a helyi szervek kapcsolata, nőtt a lakosság körében a hadsereg tekintélye. Rendszeresebbé vált egymás rendezvényeinek látogatása és különösen az alakulatok kulturcsoportjai lettek szívesen látott vendégek a különböző társadalmi, főleg ifjúsági szervezetek műsoros estjein. A fordulat évét követően az irányítás mechanizmusának már ismertetett megváltozása is éreztette hatását. A Nevelői Alcsoportfőnökség létrehozásával megszorodtak az alakulatok, intézetek nevelőmunkájára vonatkozó központi intézkedések. Ezek egy része a munka feltételeinek megjavítására irányult, s a Kossuth Körök oktatási, nevelési és ismeretterjesztő tevékenységének segítése mellett a kulturális élet anyagi, technikai szükségleteinek kielégítésére is jobb lehetőséget biztosított. A hadseregben belül kialakult központi irányítás különösen a politikai nevelőmunka tartalmának megváltoztatásában, a marxizmus—leninizmus tanításának megfelelő egységes felfogás kialakításában töltött be felbecsülhetetlen szerepet. Ebből a szempontból a későbbi központi intézkedések sokkal terjedelmesebbek, részletesebben írják elő a feladatokat és teljesítésükkel szembeni követelményeket is meghatározzák. Több olyan központi rendelkezés is született, amely bírálja a nevelőtisztek munkáját és olyan hiányosságokra mutat rá, hogy nem tartják be pontosan az előírásokat, illetve nem azok szellemében hajtják végre a feladatokat. Nem egy esetben a politikai munkában megkövetelt harcos-ság, határozottság hiányát róják fel hibaként. Megfigyelhető továbbá, hogy a hadsereg általános vezetési rendszerén belül a politikai munka irányítása a korábbiakhoz képest jobban elkülönült, önállóbbá vált. Ennek megfelelően 1949 januárjától a jelentési rendszer is megváltozott és a nevelőtiszt jelentése a parancsnokétól függetlenül és közvetlenül került a minisztérium illetékes központi szervéhez.

A hadsereg fejlesztésének meggyorsítása, a Politikai Főcsoportfőnökség és a politikai tiszti intézmény létrehozása

Az 1948-as esztendő utolsó egy-két hónapja a hadsereg szempontjából jelentős időszaknak tekinthető. Ekkor történt a fél évvel korábban kialakult fejlesztési elgondolások, tervek megváltoztatása, illetve a párt politikájában jelentkező új igények szerinti átdolgozása. Ez mindenekelőtt a hadsereg tervezett nagyságrendjének további növelésében, a fejlesztés ütemének meggyorsításában, felépítése jellegének módosításában, a szovjet modell alkalmazására való áttérés idejének lerövidítésében jelentkezett. Bár az ekkor kialakult tervek még mindig nem a véglegesek voltak, a hadsereg közeli években végrehajtandó feladatainak alapjait ebben az időszakban rakták le. E tervek, illetve megvalósításuk és főleg társadalmi méretű hatásuk később számos vitára adtak alkalmat, de a szükséges tényanyagok ismeretének, alapos szakmai elemzésének, valamint a körülmények részletes vizsgálatának hiánya miatt megnyugtató lezárásuk még további kutatást igényel. Ennek a feldolgozásnak sem feladata, hogy e kérdésekkel részletesen foglalkozzék, néhányuk vázlatos is-

mertetése csak a hadseregben folyó politikai munka szempontjából szükséges kereteket kívánja röviden megrajzolni.

A hadsereg fejlesztésének meggyorsításáról ebben a tervezési időszakban a legszemléltetőbb képet a költségvetési előirányzat mutatja. A parlament ülészakán az 1949-es esztendő évi költségvetésének megtárgyalásakor a honvédelmi tárca megközelítően a *tízszeresét* kapta annak az összegnek, amit 1948-ban felhasznált, nem számítva az időközben rendszeresen igényelt póthiteleket.⁵⁹ A megajánlott összeg a hadsereg szinte valamennyi területét érintette, de még mindig csak a nagyobb arányú fejlesztés alapjainak lerakását szolgálta. Közülük továbbra is a hivatásos káderek képzése állt a középpontban. Nem véletlen, hogy ez a kérdés szerepelt legtöbbször a Katonai Albizottság ülésein, ahol határozatban is rögzítették, hogy a „... csapattisztképzést feltétlenül meg kell gyorsítani, de helytelen lenne, ha a kiképzés minőségét és alaposágát teljesen elhanyagolnák. A tisztképzés megrövidítése érdekében tett feltétlenül szükséges minőségi engedményt különböző tanfolyamokkal a tisztek szolgálati ideje alatt pótolni kell.”⁶⁰ Az intézkedések érthetően legelőször a Kossuth Akadémiát érintették. Ezzel kapcsolatban a Katonai Albizottság 1948. november 2-i ülésén az alábbi elhatározás született: „Ki kell dolgozni a Kossuth Akadémia átszervezését, illetve felosztását önálló fegyvernemi tisztképző iskolákká, amelyek két év alatt szakasparancsnokokat képeznek ki.”⁶¹ Néhány héttel később már ez az elgondolás sem felelt meg a további elképzeléseknek. Az 1949. január 27-én megjelent miniszteri rendelet új módosítást írt elő: „A honvédség fejlesztése a tisztthiány gyorsabb pótlását teszi szükségessé, ezért átmenetileg a tisztképzés idejét az eddigi 2 évről 1 évre szállítom le. Elrendelem, hogy a Kossuth Akadémia hallgatói közül az 1948. október 1-én bevonult volt tiszt-helyettesek és az 1947. október 1-én bevonult II. éves hallgatók avatása 1949. március 15-én az 1948. október 1-én bevonult I. éves hallgatók avatása pedig 1949. augusztus 19-én legyen. A kiképzési terveket ennek megfelelően módosítani kell.”⁶²

A szakasparancsnoki képzés mellett az alosztály-, és osztályparancsnoki beosztásba tervezett tisztek képzésére a Fő- és Törzstiszti Tanfolyam szolgált. „Egyébként minden más magasabb tisztképzés a Szovjetunióban” — olvasható a Katonai Albizottság munkatervéből. Ennek megvalósítása azonban a tömeges létszámgény miatt csak részben vált lehetővé. Ebből fakadt, hogy az 1949 őszi átszervezésnél a Hadiakadémiát ismét felállították és a hadrendbe sorolták. Az eredeti elgondolás szerint azonban 1948 őszén már megkezdődött a szovjet katonai akadémiákra és különböző szintű iskolákra tervezett káderek névsorainak összeállítása. Közöttük számosan szerepeltek olyan személyek, akik később a hadsereg közismert vezetői lettek. Többségüket beosztásukból felmentették és ideiglenesen az 1. katonai kerület alárendeltségében létrehozott úgynevezett „V” csoportba helyezték, amely a nagy kádermozgás miatt a személyi tartalék és készenléti állomány gyűjtőhelye volt. Bár a Szovjetunióban tanulók létszáma végül is a tervezettnél jóval kevesebb lett, ottani képzésük mégis felbecsülhetetlen segítséget jelentett a Magyar Néphadsereg minőségi fejlesztésében, a szovjet tapasztalatok meghonosításában. Hasonló, de méreteinél fogva még nagyobb segítséget jelentett a szovjet tanácsadók magyarországi tevékenysége. A magas rendfokozatú szovjet katonák első részlegének megérkezése után ebben az időszakban készült a tanácsadók egymást követő csoport-

59 HL HM 47 814/el. k. j. — 1948.

60 HL HM 1950/1007. dob. 341. lap.

61 HL Honv. fű. ir. 1. cs. 261. lap.

62 HL HM 4 400/el. — 1949.

jainak meghívási terve. Létszámuk növelése a hadsereg fejlesztésének ütemezése szerint történt. Tevékenységük kezdetben éppen a szovjet modell szerinti fejlesztés kidolgozásában való közreműködés volt. A tervezés során olyan elgondolás született, hogy a szovjet hadsereg szervezési elveinek gyakorlatba való átültetése, illetve a Magyar Néphadseregnek már ezek alapján történő fejlesztése a három egymást követő hadrend során valósul meg, ami az elkövetkező két év alatt meg is történt.

A szovjet tapasztalatok alkalmazásának másik fontos részét az új kiképzési intézkedés képezte. Egyelőre csak kísérleti jelleggel határozott meg néhány feladatot, elsősorban a következő téli időszakra, de már azzal az elhatározással, hogy a szovjet kiképzési elvek általános bevezetését megalapozza. Mindez az intézkedés bevezetőjéből is kiderül, amely azt hangsúlyozza, hogy ez „...a kiképzési utasítás alapvető jelentőségű honvédségünk fejlesztésében. Ez az első az olyan intézkedések sorában, amelyeknek feladata, hogy honvédségünkben az új, korszerű szabályzatok elveit a legkönnyebben megismertessék, elsajátításukra a legjobb gyakorlati módszereket és az új elvekbe vetett bizalmat megalapozzák. Ezen kiképzési intézkedés szakít a régi és elavult kiképzési eljárásokkal és elvekkel.”⁶³ A megszabott feladatok valamennyi fegyvernemet, szakágat, sőt a napirend szabályozásával a politikai munka időhöz kötött tevékenységét is érintették. A szovjet kiképzési elvek alkalmazását természetesen nem lehetett azonnal megvalósítani. Egyelőre hiányoztak a szükséges szabályzatok és a kiképző állomány ezekre alapozott felkészültsége. Az új kiképzési intézkedés kísérleti jellege éppen arra adott alkalmat, hogy időközben a szovjet szabályzatokat lefordítsák, a hivatásos állomány azokat megismerje és gyakorlati alkalmazásukra tapasztalatokat szerezzen. Először csak az egyes fegyvernemek és szolgálati ágak alapszabályzatait adták ki, a többit 1949 őszére. Ide kell sorolni továbbá a hadsereg akkor még egyetlen folyóiratának a „Honvéd”-nek az új igényekhez igazító reformját is, amit 1949. január 1-i határidővel hajtottak végre. Ennek során új szerkesztő bizottságot hoztak létre, de a lényegét a tartalmi követelmények megváltoztatása jelentette. Az ezzel kapcsolatos feladatot a Katonai Albizottság munkaterve a következőkben rögzítette: „Át kell alakítani a »Honvéd« folyóiratot a kiképzés, a továbbképzés, általában a szovjet rendszerre való áttérés szaklapjává, megtartva azonban az általános katonai műveltség emelésére, a politikai tájékozódásra, a politikai nevelésre és a haditechnikai, valamint hadtörténelmi tájékozódásra szóló jellegét.”⁶⁴

Ha csak vázlatosan is de nem érdektelen a hadsereg fejlesztésével kapcsolatos néhány további intézkedés ismertetése, amelynek egy részét rövidesen meg is valósították, többségük azonban a később végrehajtandó feladatok közé került. Mindenekelőtt ide sorolható az új honvédelmi törvény kimunkálása, amelyben már a katonai szolgálati idő meghosszabbításáról szóló cikkely is szerepelt. Vele egyidőben kezdődött meg a népmozgalmi nyilvántartás és az országos mozgósítás tervének elkészítése. Külön nagyigényű feladat volt a hadiipar fejlesztésének megtervezése, amely 1949-re már pontos feladatokat is szabott, s a hadsereg fejlesztésének teljes időszakára pedig az elveket rögzítette. Ezekben a hónapokban történt a vezérkari testület, a hivatásos tiszthelyettesi állomány, valamint az addig érvényben levő előléptetési rendszer megszüntetése, illetve helyettük új rendszer bevezetése. Ezzel egyidőben tervek, javaslatok születtek a tartalékosok kiképzésére, továbbképzésére, az egyenruházat teljes megreformálására, a honvédségi polgári alkalmazottak katonai státuszba

63 HL HM 49 000/eln. kik.—1948.

64 HL Honv. fű. ir. 1. cs. 261. lap.

vételére, a honvédségi klubok, olvasószobák létrehozására és még további változtatásokra, amelyek jól érzékeltetik ennek az időszaknak megkülönböztetett jelentőségét a hadsereg történetében.

A fent vázolt feladatok eredményes végrehajtása eleve szükségessé tette a hadsereg vezetésének reformját, mindenekelőtt a Honvédelmi Minisztérium átstrukturizálását, korszerűsítését. Ez az igény a hadsereg fejlesztésével egyidőben már korábban is felmerült, s ennek alapján a „Pilis II.” hadrend bevezetések bizonyos módosítást a minisztérium szervezetében végrehajtottak, ez azonban csak átmeneti jellegű volt. A teljes átszervezés részletes kidolgozása lényegében ezután kezdődött meg. A készülő tervben az új szervezet életbe léptetését úgy ütemezték, hogy a márciusban esedékes újabb hadrend feladatainak végrehajtását már ez a megváltozott igényeknek megfelelő minisztérium irányítsa. Végleges felállításának dátumaként ezért 1949. február 1-ét jelölték meg, ami nem zárta ki azt, hogy a minisztérium egyes vezető tagjait már szervezeteik létrehozása előtt kinevezzék tervezett beosztásaikba. A minisztérium szervezeti átalakítása lényeges változtatásokkal járt. Ekkor hozták létre többek között az egyes fegyvernemi szemlélségeket, a Honvéd Vezérkart, a Személyügyi Főcsoportfőnökséget, s ekkor alakult meg a Nevelői Alcsoportfőnökség állományából a Politikai Főcsoportfőnökség is, élén Nógrádi Sándor altábornaggyal, aki egyben miniszterhelyettesi jogkörrel is rendelkezett.⁶⁵ Az újonnan megalakult, illetve szintjében és létszámában megnövelt minisztériumi vezető szervek belső szervezeti képe is lényegesen eltért az elődökétől. Összességében mérve gyökeres változás történt, amit a létszámok nem egészen érzékeltetnek. Az 1948. október 1-i állománytáblán szereplő 1988 főről 2640 főre történt a növekedés. Ha viszont azt is figyelembe vesszük, hogy létrehoztak olyan osztályokat, alosztályokat, ahol egyelőre csak a vezető helye szerepelt a szervezésben, már a következő időszakra is világosabb képet kapunk.⁶⁶

A Politikai Főcsoportfőnökség felállítása a nevelőtiszti apparátus számára nem volt váratlan. Alapos előkészítő munka előzte meg, s közben a hadseregben erre utaló több, jelentős politikai esemény is történt. Ezek között időrendben elsőnek a Honvédség Házában november utolsó két napján megtartott országos nevelőtiszti konferenciát kell megemlíteni.⁶⁷ A megjelenést valamennyi nevelőtiszt részére kötelezővé tették. A konferencia alapvető céljaként azt tűzték ki, hogy a hadseregben folyó politikai nevelést — amint azt az V. Országos Katonai Konferencia programja is tartalmazta — az új követelményeknek megfelelő vágányra terelje. Legtömöbben, s egyben legtalálékosabban ezt a konferencia nagy betűkkel kiírt fő jelmondata fejezte ki, amely egyértelműen tudatta valamennyi megjelent nevelőtiszttel: „Felelős vagy az egész csapatért”. A kétnapos program Jánosi Ferenc ezredes két és félórás referátumával kezdődött, amelyben feladatként mindazt elmondta, amit később a politikai tisztek számára előírtak, de az ezzel járó jogkörrel még természetesen nem eshetett szó. A további tájékoztatást a miniszter felszólalása adta a résztvevőknek. Ennek során feltette a kérdést: „... milyen legyen a nevelőtiszt? Ez is olyan kérdés, amelyre választ kell adnunk. Nem hiszem, hogy már most meg tudjuk adni a pontos választ, de rövidesen megadjuk.”⁶⁸ Felszólalásában később már többet is elárult. „Egyet azonban ma már megmondhatunk, azt, hogy a demokratikus népi hadseregben bevezetjük a komiszár-rendszert. Hogy milyen nevet adunk ennek az intézménynek és a komiszároknak, azt még nem döntöttük el,

65 HL HM 4 600/el. VKF. V.—1949.

66 Uo.

67 *Néphadsereg*, 1948/1. szám.

68 *Parkas Mihály*: A béke arcvonalán. Budapest, 1949. 379. o.

minden esetre nem nevelőtiszt lesz. Szóval láthatják, hogy milyen fordulat van kialakulóban és ezzel a döntő jelentőségű feladattal politikai nevelési munkánk irányítását átszervezzük és megadjuk neki a méltó helyet hadseregünk struktúrájában. Természetesen káderátcsoportosításra is szükség lesz. Én bejelenthetem azt, hogy Nógrádi Sándor elvtárs nem véletlenül vesz részt ezen az értekezleten. Pártunk Politikai Bizottságának határozata alapján Nógrádi elvtárs veszi át a politikai főcsoport irányítását.”⁶⁹

A bejelentett kinevezésre nem kellett sokáig várni. Másnap, 1948. december 1-én jelent meg az a miniszteri rendelet, amelyben a szükséges felmentések után az 1949. február 1-én felállításra tervezett Politikai Főcsoportfőnökségre Nógrádi Sándor altábornagyot főcsoportfőnöknek, dr. Jánosi Ferenc ht. ezredes főcsoportfőnök-helyettesnek és Ilku Pál ht. ezredes — a pártközpont oktatási osztályának korábbi helyettes vezetőjét — szintén főcsoportfőnök-helyettesnek nevezték ki.⁷⁰ A polgári életből bevonulókat az akkori szabályok szerint előbb tartalék állományban előléptették, majd hivatásos állományba vették és csak ezután került sor beosztásba helyezésükre. A kinevezések után az a helyzet állt elő, hogy két hónapon keresztül a Politikai Főcsoportfőnökség előre kinevezett vezetői irányították a még továbbra is hivatalosan létező Nevelői Alcsoportfőnökség munkáját, ami a politikai apparátus területén nem kevés félreértést és zavart okozott. Különösen az utolsó hetekben sokasodtak meg a problémák, amikor megkezdődtek a tömeges áthelyezések. Sokan nem tudták, hogy még, vagy már hogyan jelöljék a beosztásukat. Ez a kettősség a csapatoknál, intézeteknél is jelentkezett. A nevelőtisztek közül egyre többen nevezték magukat politikai tisztnek, vagy felváltva mindkét megjelölést használták, anélkül, hogy munkájukban ez különbséget jelentett volna. Az akkori átmeneti körülmények között ez az állapot különösebben nem tűnt föl, hiszen e lelkesedéssel telített időszakban nem a jelenre, hanem a jövőre figyeltek. Parancsnoka javaslatára a Petőfi Akadémia megnevezéséből is kihagyták a nevelőtiszti megjelölést azzal az indoklással, hogy már politikai tiszteket képez.

A politikai munkát ekkor szinte minden téren az átmeneti állapot és a kiforratlanság jellemezte. Ezek voltak azok a hónapok, amikor az egész hadsereg is a változások időszakában élt, s az átmeneti állapot nem kedvezett a kisebb feladatok és a módszerek kikristályosodásának. A politikai munkát azonban végezni kellett és ennek elősegítésére megszületett az elhatározás, hogy a következő év elejétől a pártapparátus dolgozói számára „Honvédségi Pártmunkás”, a nevelőtisztek részére pedig „Értesítő” címmel havi folyóiratot kell megjeleníteni. Ezeknek a kezdetben csak stencilezett formában megjelent folyóiratoknak elsősorban az volt a feladata, hogy cikkeikkel, konkrét esetek, példák leírásával, azok tanulságainak összegezésével a végrehajtás szintjén dolgozók látókörét szélesítsék, s megfelelő módszerekkel gazdagítsák tapasztalataikat. Mind ezen túl nem szabad megfeledkezni arról a munkát segítő felbecsülhetetlen értékű tényezőről sem, amelyet a fordulat évétől egyre erőteljesebben kibontakozó lelkesedés és a hadsereg ügye iránti áldozatkészség jelentett. Ez a személyi kultusz politikájának megjelenése időszakában még mindig növekvő lendülettel nagyon sok akadályon segítette át a hadsereg politikai munkáit és sikerük egyik nélkülözhetetlen forrásává vált.

Időközben a hadsereg politikai életében számon tartott jelentős eseményként zajlott le 1948. december 12-én a Honvéd Petőfi Nevelőtiszti Akadémia hivatalos megnyitó ünnepsége. A tényleges és a hivatalos megnyitó között eltelt

69 Uo. 380. o.

70 HL HM 48 105/eln. szű.—1948.

közel két és fél hónap azoknak a politikai tartalmú bejelentéseknek a megérlelésére szolgált, amelyek ezen a nagyszabású ünnepségen elhangzottak. A meghívottak létszámából és összetételéből is következtetni lehetett, hogy nem egy szokványos megnyitóról, hanem társadalmunk egészét érintő politikai demonstrációról volt szó. A politikai és társadalmi élet valamennyi számon tartott képviselője mellett megjelentek a kultúra, a tudomány, a sport neves személyiségei is, és természetesen a hadsereg magasabb beosztású tagjai, összesen mintegy kétszáz fő. Az ünnepi beszédet a nemrégiben kinevezett Nógrádi Sándor altábornagy tartotta, amelyben hivatalosan először hozta az egész magyar közvélemény tudomására, hogy a hadsereg életében jelentős változás következik be. Beszédében kihangsúlyozta: „A Petőfi Akadémia megnyitása szorosan összefügg azokkal az új feladatokkal, amelyeket a magyar népi demokrácia, a hadsereg fejlesztése és korszerűsítése terén maga elé tűzött.”⁷¹ Majd a továbbiakban így folytatta: „A szocialista hazát építő dolgozó magyar nép hadseregének ideológiai alapja csak a marxizmus—leninizmus lehet és csak az lesz... Hadseregünk tagjaiba bele kell plántálnunk a magyar munkásosztály élcsapata, a Magyar Dolgozók Pártja iránti szeretetet. Tudatosítani kell bennük, hogy a munkásosztály élén a MDP-val és Rákosi elvtárral a legfőbb biztosítéka népi demokráciánk sikereinek és szocialista jövőnknek. Tudatosítani kell bennük azt, hogy a szocializmus építésének feladata törvényszerűen hozzá magával az osztályharc kiéleződését, s hogy az osztályharc győzelmes megvívásának ők főleg katonai és politikai tudásuk, fegyelmük, éberségük és harci készségük fejlesztésével válnak aktív tényezőjévé.”⁷² Beszédében azt is hivatalosan bejelentette, hogy a nevelőtisztek helyett az Akadémia „... a munkásosztály és a dolgozó parasztság fiaiból politikai tiszteket képez ki a hadsereg számára.” A politikai tiszteknek pedig a fenti idézetben elmondottakat szabta meg főfeladatul, amit a továbbiak folyamán beszédében részletesebben is kifejtett.

Az elmondottak természetes következményei voltak a párt hadseregre vonatkozó politikájának és a kibontakozó személyi kultusz szelleméből fakadó túlzásoktól eltekintve helyes álláspontot tartalmaztak ezekben a kérdésekben. A kritikával fogadható részek közül már a beszéd elhangzását követően rossz hatást váltott ki az a politikai megfontolásokat is nélkülöző értékelés, amit a nevelőtisztekről, s általában a nevelőtiszti intézményről mondott. Beszédében nem egyszerűen arról volt szó, hogy a felszabadulás óta dolgozó nevelőtisztek intézménye az új követelményeket tekintve már túlhaladottá vált, hanem a korábbi évekből is olyan irányú politikai tevékenységet kért tőle számon, amelyre az akkori politikai, társadalmi körülmények között a feltételek még nem értek meg. Ezt a történelmietlen szemléletet tükröző véleményt a nevelőtiszteket ért sérelem miatt nem lehetett sokáig fenntartani. A „helyreigazítást” a „Honvéd” című folyóirat legközelebbi számában megjelent cikkében Ilku Pál ezredes vállalta magára. Ebben — az elméleti fejtegetés mellett — tömören választ adott a felmerült kérdésre: „... hogy nálunk a honvédségnek a végső harcban álló munkásosztály és dolgozó parasztság mellett való mozgósítása nem történhetett volna-e meg már előbb, a küzdelem eldőlte előtt — éppen a politikai tiszti intézmény bevezetése révén. Azt kell erre válaszolnunk, hogy nem!”⁷³ A továbbiakban a nevelőtiszti intézmény szükségességével és munkájával foglalkozik. Az előző — és később ismét hivatalossá váló — állásponttal szemben a helyes véleményt fejtegetve többek között azt írja, hogy a párt

71 *Néphadsereg*, 1948/3. szám.

72 Uo.

73 *Honvéd*, 1949/1—2. szám.

„...figyelmet szentelt a hadseregnek is és a hatalomban való részesedésének arányában befolyását arra érvényesítette, hogy a hadseregben is megindítsa a politikai átnevelés folyamatát. Ezért rendszeresítettük a nevelőtiszti intézményt”.⁷⁴ Majd pedig arról ír, a nevelőtiszteknek az volt a feladata, „... hogy felvilágosító nevelő munkájukkal alkalmassá tegyék a honvédséget arra, hogy amikor a harc eldőlt, a dolgozó nép hatalmának fegyveres őrévé, valóban néphadsereggé váljon. Ez a feladat kétségtelenül igen komoly volt és értünk is el jelentékeny eredményeket.”⁷⁵

A nevelőtiszti intézmény eredményeinek minden elismerése mellett ugyanakkor tudomásul kellett venni, hogy jog- és feladatköréből fakadó tevékenysége az új helyzet új követelményei szerint már túlhaladottá vált és a megnevezéstől függetlenül egy széles jogkörrel rendelkező, a katonaelet összes kérdésével foglalkozó állami politikai intézmény létrehozása vált szükségessé a hadseregben. Az új megnevezés mindenestre jobban fedte a tervbe vett intézmény tevékenységének tartalmát és a névváltoztatás azt is érzékelhetőbbé tette, hogy a továbbiakban lényegesen nagyobb követelményeknek kell eleget tennie, mint ami a nevelőtiszti intézmény keretében hagyományosan folyt. Mindezek alapján a Katonai Albizottságnak 1948. december második felében egyik legfontosabb munkáját az képezte, hogy a már elhatározott és fő vonalaiban kialakított politikai tiszti intézmény egész rendszerét, feladatát, a hadseregben betöltött helyét, szerepét részletesen kidolgozza. Az ezzel járó tennivaló többször is napirendre került, amíg megszületett a döntés, hogy a politikai tiszti intézmény rendszeresítésére vonatkozó anyagot a véglegesség igényével meg kell szövegezni és a párt Politikai Bizottságához jóváhagyásra fel kell terjeszteni. A feladatot — kinevezése után, mint Katonai Albizottság tagja — Nógrádi Sándor altábornagy kapta, aki az elkészített tervezetet az 1948. december 28-án megtartott ülésen terjesztette elő, s azt némi módosítással el is fogadták és a felsőbb pártfórumhoz továbbították. A Politikai Bizottság a felterjesztés szövegét jóváhagyta és saját határozatával kiegészítve 1949. január 4-i dátummal küldte vissza a Katonai Albizottságnak. Ezzel a Magyar Néphadseregben a politikai tiszti intézmény rendszeresítésére a legfelső döntés megszületett.⁷⁶

Ez a politikai tiszti intézmény rendszeresítését szentesítő irat „A politikai nevelés átszervezése a hadseregben” címen szerepel. Első részében az intézkedés indoklásával foglalkozik, amelyben az V. Országos Katonai Konferenciára hivatkozva megállapítja, hogy a hadsereg fejlődése „... elmarad az ország fejlődése mögött, hogy a hadsereg politikai nevelésében az eddigi ún. tárgyilagos módszer alkalmazása következtében súlyos hiányosságok és hibák mutatkoztak.”⁷⁷ Emellett külön hangsúlyozza, hogy „... a hadsereg tiszti és tiszthelyetesi karának szociális összetétele és megbízhatósága még nem megnyugtató”.⁷⁸ Végül az indoklás arra utal, hogy „... gyors ütemben át kell térni egy korszerű, ütőképés, minden tagjában egységes, szocialista öntudattal bíró, a marxizmus—leninizmus ideológiai alapján álló hadsereg létrehozására.”⁷⁹ Mindezeket figyelembe véve „... a Politikai Bizottság jóváhagyja, hogy az eddigi nevelőtiszti intézmény helyett a politikai tiszti (komisszár) intézményt kell bevezetni a hadseregben. A politikai tiszti intézmény élén a hadsereg Politikai Főcsoportfőnöksége áll.”⁸⁰

74 Uo.

75 Uo.

76 HL HM 1951/3138. dob. 394. lap.

77 Uo.

78 Uo.

79 Uo.

80 Uo.

A második rész a politikai tisztek feladataival és hatáskörével foglalkozik. Hangsúlyozza, hogy a politikai tiszt a parancsnok *mellé* van rendelve, azzal együtt felelős az egész alakulatért, de kellő rugalmassággal, a parancsnoki tekintélyt erősítve kell végeznie munkáját. Részletesen foglalkozik a politikai tisztek és a pártszervezetek viszonyával. Ennek során megerősíti a választott pártszervek önállóságát, ugyanakkor arra figyelmeztet, hogy azonos szinten sem a parancsnokot, sem a politikai tisztet nem számoltathatják be, sőt a titkárok kötelesek figyelembe venni a politikai tisztek instrukcióit. Ugyanakkor ismét megerősíti, hogy a hadsereg pártszervezeteit az MDP KV Szervező Bizottságának utasításai alapján a Katonai Osztály irányítja, amely a Politikai Főcsoportfőnökség felállása után oda áttelepül és egyben a Politikai Főcsoportfőnöknek is alárendelve Pártszervezési Osztály néven végzi feladatát. A továbbiak során különböző helyzetek, rendkívüli körülmények példaként való említésével mutatja be a politikai tisztek köteleességét, jogait, azokat a megoldásokat, amelyek szerint el kell látniok feladataikat, illetve esetenként el kell járniok. A harmadik rész a politikai tiszti apparátus felépítését és a kötelező állami oktatás feladatait, azok végrehajtásának módját ismerteti. A negyedik, a határozati rész, hét pontban röviden megismerteti az előző részekben leírtakat, s közben kiemeli, hogy a Politikai Főcsoportfőnökség a pártnak a hadseregben működő szerve, és tevékenységéről, valamint a Pártszervezési Osztály munkájáról havonta a Politikai Bizottságnak írásban jelenteni köteles.

A Honvédelmi Minisztérium egész szervezetének átalakításával együtt ezek után történt meg a Politikai Főcsoportfőnökség létrehozása. Munkatársainak nagyobb részét elődjétől, a Nevelői Alcsoportfőnökségtől örökölte, a többiek pedig a személycserék és a létszámemelés következtében újonnan kerültek állományába. A szervezési munkálatok heteket vettek igénybe és főleg a Petőfi Akadémián éppen akkor végzett fiatal politikai tisztek áthelyezésével még 1949. február 1-e után is folytatódtak. Első szervezetében többen is találhatók olyan személyek, akik később a Főcsoportfőnökség törzsgárda tagjának számítottak, s munkájukkal végigkísérték azokat a változásokat, amelyek az elkövetkezendő időszakot nem kis mértékben jellemezték. Létszáma, elődjének 100 fős keretével szemben, 161 főre emelkedett és szervezete is más formát öltött. Ez a létszám a megnövekedett és főleg a még kimunkálatlan feladatokhoz képest nem volt nagy, de azt is figyelembe kell venni, hogy a hadsereg állománya még alig haladta meg a 35 ezer főt.⁸¹

A Főcsoportfőnökséget akkor három nagyobb egységre lehetett felosztani. Nógrádi Sándor altábornagy, főcsoportfőnök közvetlen alárendeltségébe tartozott az oda áttelepült Pártszervezési Osztály, az Anyagi Osztály, valamint a Központi Iroda és Expedíciós Osztály. Az I. főcsoportfőnök-helyettes, Ilku Pál ezredes az Operatív Osztály, az Oktatási Osztály, az Ellenőrző Osztály és a Káder Osztály, a II. főcsoportfőnök-helyettes, dr. Jánosi Ferenc ezredes pedig az Agitációs és Propaganda Osztály, a Kulturális Osztály és a Sajtó Osztály közvetlen előljárója lett. Néhány nap múlva házi parancs is tudtul adta a minisztérium dolgozóinak, hogy: „A nevelési alcsoport megszűnt. Politikai Főcsoportfőnökség működését megkezdte. Ezzel kapcsolatban közlöm, hogy az egyes osztályai... ügykörébe tartozó ügydarabok kezelését a főcsoportfőnökség irodája végzi.”⁸² Az ilyen tájékoztatásra szükség is volt, mert időbe tellett, amíg a teljesen átszervezett minisztériumban az újonnan kialakított hatásköröknek megfelelően a mindennapi ügymenet a rendes kerékvágásba jutott. Ezt kívánta többek között elősegíteni az egész minisztériumra kiterjedően kiadott „Szervi

81 HL HM 4 600/eln. HVK. V.—1949.; HL HM 6063/eln.—1949.

82 HL HM 1949/12. dob. 13. sz. pcs.

határozványok” is, amely főleg a feladatkörök elhatárolásával és a hivatalos megnevezésekkel foglalkozott.⁸³ A Politikai Főcsoportfőnökségre vonatkozó rész egyedül a főcsoportfőnök számára szabta meg a legfontosabb teendőket, és többek között az alábbiakat tartalmazza: „A Politikai Főcsoport Főnök felelős a honvédség valamennyi alakulatának marxista—leninista világnézeten alapuló harcos szelleméért, a hadseregben folyó politikai nevelés ideológiai tisztaságáért, felelős a Honvédség Felügyelőjével együtt a honvédség ütőképességéért is. A Magyar Dolgozók Pártja Honvédségen belüli szervezetének politikai és szervezeti tevékenységét irányítja és ellenőrzi (Pártszervezési Osztály útján).”⁸⁴ A Politikai Főcsoportfőnökség egyes szervei, osztályai részére a határozványban leírtak már alig adnak többet, mint amennyi a hivatalos megnevezéseikből is kiolvasható.

A Politikai Főcsoportfőnökség létrehozása után, de attól elválaszthatatlanul került sor a másik alapvető változásra, a politikai tiszti intézmény hivatalos bevezetésére a Magyar Néphadseregben. Előbb természetesen az irányító szervezet kellett létrehozni, mielőtt a hadseregben folyó politikai munka új rendszerére az áttérés hivatalosan is megtörténik. Bár a politikai tiszti intézmény létesítéséről a legfelső döntés már január 4-én megszületett, ez azonban egyelőre egy szűkebb körben ismert párthatározat volt. A hivatalos állami úton szükséges bevezetésére a honvédelmi miniszter 1949. február 18-án a „Honvéd Politikai Tiszti Intézmény rendszeresítése” című rendeletében intézkedett.⁸⁵ Ez a nap volt tehát az a határvonal, amelyet a miniszteri rendelet az alábbiak szerint rögzített: „A honvédségben végzett politikai nevelőmunka átszervezésével kapcsolatosan a *Honvéd Nevelőtiszti Intézményt megszüntetem és egyidejűleg felállítom a Honvéd Politikai Tiszti Intézményt.*”⁸⁶ A miniszteri rendelet tartalma lényegében megegyezett a Politikai Bizottság határozatában foglaltakkal, csak rövidebben és intézkedő megfogalmazásban íródott. Megjelenése — gyakorlati jellegét tekintve — inkább jogi aktusnak fogható fel, hiszen a benne foglaltak megvalósítása lényegesen nagyobb horderejű feladat volt, mint amit rendeleti úton egyszerűen megoldhattak volna. Mindehhez azonban az is hozzátartozik, hogy bár a rendelet megszületett, széles körű kihirdetésére csak később került sor. A hadsereg magasabb szintű értekezletein ugyanis beszéltek róla, tartalmát megismerték, és a politikai munkában is aszerint jártak el, viszont az alakulatok és egyéb honvédségi szervek ügyviteli irodájának iktatókönyveiből megállapítható, hogy amikor a rendelet példányai hozzájuk megérkeztek, inkább a gyakorlatban működő új rendszer írásban történő szentesítéséről és nem a bevezetéséről lehetett már szó. A politikai tiszti intézmény életbelépése, illetve a vele járó gyakorlati tevékenység tehát nem egyik napról a másikra valósult meg, hanem fokozatosan, több mint fél éves átmeneti idő alatt.

Legalább ennyi időre a politikai tiszteknek is szükségük volt arra, hogy alaposabban megismerkedjenek feladataikkal, melyeket a rendelet nagyon tömören az alábbiakban fogalmazott meg: „A honvédség korszerű kiképzését, harcképességének és harckészültségének, egységes szellemének, fegyelmének és rendjének, tehát ütőképességének kiépítését teljes mértékben elősegítő harcos marxista—leninista politikai nevelés végzése.”⁸⁷ Az ezzel járó tennivalók zöme természetesen a Politikai Főcsoportfőnökség apparátusára nehezedett. Hosszú időn keresztül az itt dolgozó állomány egyik legfontosabb feladata volt, hogy ki-munkálja és a politikai tisztekkel megismertesse mindazt, amit a mindennapi

83 HL HM 5 000/eln. HVK. V.—1949.

84 Uo.

85 HL HM 6 343/ln. pol. fcsf.—1949.

86 Uo.

87 Uo.

munkájuk során végezniök kellett. Ezek a részletek azonban már a következő időszak témaköréhez tartoznak.

Az eddig leírtak lényegében teljesítik azt a feladatot, amit e feldolgozás címe ígér, de mielőtt a tárgyalt időszakról szóló ismertetést lezárnánk, még egy eseményről szólni kell. Éppen jelentőségénél fogva nem hagyható figyelmen kívül, hogy a hadsereg fejlesztésében és irányításában mindaddig fontos szerepet játszó Katonai Albizottság — a szeptemberi átszervezéshez hasonlóan várátlanul — egy miniszteri intézkedés nyomán, 1949. február 18-án megszűnt. Helyette a „Honvédelmi Miniszter Kollégiuma” néven tanácsadó szerv létesült, amelynek tagjait a miniszter nevezte ki.⁸⁸ Általában havonta kétszer ülésezett, ahol terveket, elgondolásokat beszéltek meg, de kidolgozó, tervező munkát ez a testület nem végzett. Megalakulásakor tagjai sorába tartoztak: Pálffy György altábornagy, Nógrádi Sándor altábornagy, Sólyom László altábornagy, Révész Géza altábornagy, Illy Gusztáv altábornagy, Beleznay István vezérőrnagy, Szalvay Mihály vezérőrnagy, Révai Kálmán vezérőrnagy, Szabó István ezredes, Ilku Pál ezredes és állandó meghívottként, mint a Politikai Főcsoportfőnökség Párt-szervezési Osztályának vezetője, Deszkás János alezredes. Ez a változás is jelezte, hogy a hadsereg vezetésében és általában a honvédelem feladatainak legfelső szintű irányításában új módszerek, megoldások kerültek előtérbe.

Mindezek után már lezártnak tekinthetjük azt a nem egészen egy esztendőös időszakot, amely a Magyar Néphadsereg történetének egyik eseményekben leggazdagabb, legváltozatosabb szakasza volt. A közel egy év nem hosszú idő, de a hadseregben végbement politikai fordulat hivatalos megfogalmazásától a szocialista néphadsereg megteremtéséhez szükséges feltételek létrehozásáig nagy utat kellett bejárni. Éppen az eseményeknek ez a gazdagsága, főleg változatosága, valamint több oldalról való megközelíthetősége az egyik fő oka az egyes kérdésekben kialakult eltérő, sőt ellentétes véleményeknek, a még napjainkban is folyó vitáknak. Ennek ellenére ez a feldolgozás nem azzal a céllal készült, hogy a vitatott kérdésekre fordítsa a figyelmet és az egyes véleményeket mérlegre téve próbálja értékelni azokat. A szándék mindenekelőtt az volt, hogy az eseményeknek, a tényeknek a lehetőséghez mérten pontos bemutatásával, a dokumentumok történeti erejével járuljon hozzá a tárgyalt időszak alaposabb megismeréséhez, ami egyúttal elősegíti a felmerült problémák jobb megvilágítását, megértését. A tárgyalt időszak megválasztása azonban a hadsereg szocialista átalakításának kezdetéről folyó vitához kapcsolódva egyben állásfoglalás is. E feldolgozás ugyanis történetünknek olyan szakaszát foglalja magában, amely — ha zökkenőktől nem is mentesen, de — a szocialista néphadsereg legfontosabb ismérveinek, mégpedig a közvetlen pártirányítás megvalósításának és a személyi állomány nevelése marxista—leninista alapokra helyezésének kimunkálódási folyamatán vezet végig. Ennek az időszaknak a kezdete éppen ezért nem is lehetett más, mint társadalmunk nagy történelmi fordulópontja, amelytől a hadsereg — mint a hatalom gyakorlásának eszköze — nem volt független. A lezárás időpontja pedig a tárgyalt téma szempontjából szintén határvonal. A Politikai Főcsoportfőnökség létrehozása, a politikai tisztii intézmény bevezetésével együtt, vitathatatlanul e fejlődési folyamat befejeződését, illetve már egy újabb időszak kezdetét jelenti.

Эрнё Ханч

ПРЕДПОСЫЛКИ СОЗДАНИЯ ГЛАВНОГО ПОЛИТИЧЕСКОГО УПРАВЛЕНИЯ
И ИНСТИТУТА ПОЛИТИЧЕСКИХ ОФИЦЕРОВ
В ВЕНГЕРСКОЙ НАРОДНОЙ АРМИИ
(АПРЕЛЬ 1948—ФЕВРАЛЬ 1949 ГГ.)

Резюме

Статья посвящается тем наиболее важным военным событиям и военно-политическим вопросам, которые в течение почти целого года были определяющими в жизни Венгерской Народной армии. Автор показывает первые шаги социалистической реорганизации, развития армии, различные способы поиска пути развития. Достоверно раскрывая по мере возможностей события и факты, приводя оригинальные документы, исследователь стремится ознакомить читателя с этим одним из многосложных и в то же время наиболее спорных периодов.

Автор статьи фактами подтверждает, что социалистическое преобразование и развитие Венгерской Народной армии начались уже в период завоевания власти пролетариата. Подробно освещает он вопрос о роспуске партийных организаций, действовавших в армии, и удостоверяет, что эта мера основывалась на решении высшего руководства коммунистической партии, принятом с учетом конкретных условий того времени.

Автор статьи рассматривает влияние, оказанное на армию изменениями в политике партии, происшедшими летом 1948 года. В ходе этого автор показывает первые проявления политики культа личности, а также те последствия, которые проявились в дальнейшем в партийном руководстве армией, в процессе социалистической реорганизации армии и в запланированном темпе и масштабе её развития.

Автор показывает изменения, происшедшие в содержании, организации и методах политико-воспитательной работы, проводимой в Венгерской Народной армии, показывает развитие всей деятельности, а также последний период существования и функционирования института офицеров-воспитателей. Автор характеризует всё более возрастающие в ходе этой работы требования и те усилия, которые проявлялись в выполнении задач со стороны офицеров-воспитателей.

Отдельный раздел посвящается истории формирования института политических офицеров и создания Главного политического управления, призванного руководить политической работой, проводимой в армии. Исследователь вскрывает те трудности, ошибки, недоразумения, которые имели место в переходный период, показывает также и одушевление и энтузиазм, которые проявлялись будущими политическими офицерами в этой трудной обстановке.

Ernö Hács

DIE VORGESICHTEN DER AUFSTELLUNG DER POLITISCHEN
HAUPTVERWALTUNG UND DER EINRICHTUNG DER POLITISCHEN
OFFIZIEREN IN DER UNGARISCHEN VOLKSARMEE
(APRIL 1948 BIS APRIL 1949)

Resumee

Die Studie befaßt sich mit den wichtigsten militärischen Ereignissen, militärpolitischen Fragen, die dies fast ein ganzes Jahr im Leben der Ungarischen Volksarmee bestimmten. Sie legt die ersten Schritten der sozialistischen Umorganisation und Entwicklung der Armee und die Suche nach der richtigen Wege dar. Durch die möglichst wahrheitstreue Aufdeckung der Tatsachen und Ereignisse und mit der Beweiskraft der originalen Dokumenten versucht der Verfasser die Erkenntnis dieser abwechslungsreichen und zugleich oft umsrittenen Zeitperiode zu erleichtern.

Er beweist durch Tatsachen, daß die sozialistische Umorganisation und Entwicklung der Ungarischen Volksarmee schon in der Zeit der Erkämpfung der Arbeitermacht begonnen hat. Er macht die Frage der Auflösung der in der Ungarischen Volksarmee funktionierenden Parteiorganisationen ausführlich bekannt und beweist, daß diese Lösung auf der die obwaltenden Umstände in Rücksicht genommenen Entscheidung der höchsten Leitung der Kommunistischen Partei beruhte.

Er befaßt sich mit der auf die Armee ausgeübte Wirkung der sich in der Politik

der Partei im Sommer 1948 abgespielten Veränderungen. Dadurch stellt er die ersten Anzeichen der Politik des Persönlichkeitskultus dar, sowie die Entwicklungen, die sich in der weiteren Führung der Armee durch die Partei im Laufe ihrer sozialistischen Umorganisation im Terminalplan und in der Großenordnung der Entwicklung gezeigt haben.

Der Verfasser legt die inhaltlichen, organisatorischen und methodischen Veränderungen der politischen Erziehungsarbeit in der Ungarischen Volksarmee, die Entwicklung der ganzen Tätigkeit, die letzte Periode der Funktion der Einrichtung der Erziehungsoffizieren dar. Er macht die während dieser Arbeit auftauchenden immer größeren Anforderungen und die Anstrengungen, die die Erziehungsoffiziere während der Erfüllung der Aufgaben gemacht haben, bekannt.

Er erörtert in separatem Kapitel die Geschichte des Zustandebringens der Einrichtung der politischen Offiziere und der Politischen Hauptverwaltung, deren Aufgabe die Leitung der politischen Arbeit in der Armee ist. Er enthüllt die Schwierigkeiten, Fehler, Mißverständnisse, die in der Übergangsperiode auftraten, aber schildert auch die Begeisterung, die von den werdenden politischen Offizieren unter diesen schweren Umständen gezeigt wurde.